

YENİ VE YAKIN ÇAĞLARDA KASTAMONUDAKİ CAMİ- MESCİD VE MEDRESELER

Ahmet Rifat GÜZEY

Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Kastamonu.

Özet

Anadolu'daki ilk Türk iskânı dönemlerinden beri (kısmen günümüzde de) mahalleler oluşturulurken, önceden inşa edilen bir cami çevresinde yerleşim düzenine yönelik faaliyet geliştirilmeye çalışılmıştır. Bütün Anadolu şehirlerinde gözlenen durum, gayet tabii tüm yörelerimizde bu minval üzere gelişmiş olmalıdır. Yörelerimizdeki ilmi-hukuki-sosyal ve ekonomik alanlardaki hayat biçimlerinin de tespitine yardımcı olacağına şüphe yoktur.

Türk-İslâm toplumu kendi kültür ve manevi ilkelerine samimiyetle bağlı kaldığı dönemlerdeki üstün başarılarına şüphesiz tarih şahitlik etmektedir. İşte bu değerlendirmeden yola çıkarak aşağıdaki çalışmamızla Türk-İslâm toplumunun dünya medeniyetine katkılarının hazırlık merkezleri olan eğitim kurumları konumundaki cami ve medreselerin, Kastamonu merkezli mahalli örneklerini ağırlıklı bir biçimde birinci elden ve en güvenilir tarihi kaynaklarımız olan şer'iyeye sicil kayıtlarından ve kendilerine ulaşabildiğimiz ileri yaştaki müşahitlerle yüz-yüze yaptığımız görüşmeler sonunda tespit edebildiğimiz çok sayıdaki medrese, mescit, cami ve zaviye hakkında tespitlerde bulunarak, kısa bilgiler vermeye çalıştık.

Anahtar kelimeler: Zaviye, cami, mescit, medrese.

THE MOSQUE, MESCİD AND MEDRESES IN KASTAMONU IN THE NEW AND MODERN AGES

Abstract

Since the periods of the first Turkish settlement in Anatolia (also partly today) while neighborhoods were being created, it had been in fact tried to be developed activities for the settlement layout which had been built around a mosque earlier. The status that was observed in the Anatolian cities, as a matter of course in all regions, might be shaped in this way. That settlement layout is also undoubtedly helpful for determining the life styles in the scientific-legal-social and economic fields in our regions.

The history undoubtedly testifies the exploits of the Turkish-Islamic community in the periods that they were faithful to their own culture and moral principles. Based on these reviews, with the following work, we try to give brief information about mosques and madrasas that are the preparation centers, Turkish-Islamic community's contribution to the world civilization and in the position of educational institutions by determining madrasa, mosques, small mosques and dervish lodge by means of Judicial Registers called şer'iyeye sicil that are local examples with

Kastamonu centered in a way that first-hand and most reliable historical sources and face-to-face interviews with observers of advanced age that we could reach.

Keywords: *Dervish lodge, mosque, small mosque, madrasa.*

1. Giriş

Şehirlerdeki yapılanmalar doğrultusunda yapılacak çalışmaların, o yöredeki ilmi-hukuki-sosyal ve ekonomik alanlardaki hayat biçimlerinin de tespitine yardımcı olacağına şüphe yoktur.

Kastamonu’da günümüzdeki mevcut en eski tarihi binalara bakıldığında, halen ayakta kalanların cami ve mescitler olduğu görülecektir. Kur’an-ı Kerim’in “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” şeklindeki ayet ve Peygamberimizin “İlim Çin’de bile olsa ona tâlip olunuz .- Âlimlerin mürekkepleri, şehitlerin kanlarından hayırlıdır.” tarzındaki hadisleri, İslâm dinine mensup akıl sahiplerini daima ilme yönlendirmiş veya ilim sahibi olanları sevip saymaktan başka, bu işe gücü yetmeyenleri de ilim yolunda bulunanlara her türlü yardımı yapmaya sevk etmiştir. Bir ibadet yeri olarak kabbulenilen cami ve mescitler, aslında bir eğitim yuvası olarak ta uzun yıllar boyu her iki alanda işlevlerini icra etmişlerdir.

Peygamberin vefatını müteakiben yakın dostlarından Ebû Hüreyre’nin bir gün; “koşun, koşun, mescitte peygamberin mirası dağıtılıyor.” şeklindeki davetiyle peygamber mescidine doluşanlar, birkaç kişilik gruplar halinde dersle meşgul olan gençlerden başkasını göremeyince Ebû Hüreyre’ye çıkışarak;

Hani peygamber mirası. bizi neden kandırdın? diyerek o’na sitemde bulununca, Ebû Hüreyre’nin bu kişilere; **Şu gençleri görmüyor musunuz? Onlar ilim öğrenmekle meşguller. Peygamber ilimden başka bir miras mı bıraktı ki?** şeklinde verdiği cevap ta İslâm toplumunda ilmin yerini göstermesi açısından oldukça anlamlıdır.

1.Cami, Mescid ve Zaviyeler

Hâlen Kastamonu’da bulunan cami ve mescitleri incelediğimizde, gerek Selçuklu ve beylikler dönemi ve gerekse Osmanlı döneminden günümüze intikal edenleri çoğunlukla mahalle adı, ya da kısmen dinî ve millî bir önder şahsiyetin adıyla anılanlardır. Bu camilerden Selçuklu ve beylikler dönemiyle ilgili olarak Atabey-Gazi Camii ve İsmail-Bey Camii ile Yılanlı Camii’ni görmekteyiz. Gerçekte İsmail-Bey Camii Osmanlı İmparatorluğu döneminde XV. yüzyıl ortalarında inşa edilmiş bir külliye dâhilinde bulunmakla beraber, Kastamonu şehrinin henüz tamamen Osmanlı Devleti hâkimiyetine girmediği bir tarihte yapılmış olduğundan, bu gruba dâhil etmeyi uygun buluyoruz.

Bunların dışında Osmanlı hâkimiyeti dönemlerinde inşa edilmiş olan Yakup-ağa Camii, Nasrullah Kadı Camii, Sinan-Bey Camii, Şeyh Şaban-ı Veli Camii, Topçu-

oğlu Camii, Tavuk Hasan Efendi (muhtemelen karanlık) Camii isimlerine, incelediğimiz dönemin şer'iyeye sicil defterleri arasındaki kayıtlarda tesadüf etmekteyiz. Bu camiler yanında şer'iyeye sicillerinde mescid olarak adından bahsedilen Cemaleddin-Ağa Mescidi, (Güzey: 2001) H.937/ M.1530 tarihli Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri 109. sayfada cami olarak kayıtlı iken, sicil defterlerimizde İsfendiyar-Bey Camii, Honsalar Camii ve Deveciler Camii olarak ifade edilen camilerin, aynı defterin 110–113 ve 114. sayfalarında mescid şeklinde kaydedildiğini tespit ettik. Bu durumda, öncekinin sehven yapılmış bir hatadan kaynaklandığı, fakat sonrakilerin ise XVI. yüzyılda henüz mescit olarak kullanılıyor iken, XVII. yüzyıl sonlarından itibaren camie tahvil edilmiş olacağı kanaati bizde hâsıl olmaktadır. Ayrıca ihtisab defterlerinde 119. sayfada adı geçen Muzaffereddin Camii ile yine kapı duvarının sol yanındaki inşâ kitabesinden H.754/M.1353 yılında yapıldığı anlaşılan İbn-i Neccar Camii ve kapısının üzerindeki inşâ kitabesinden H.967/M.1559 tarihinde yaptırıldığı anlaşılan Ferhat-paşa (Hacı Kadı) Camii'nin ismine incelediğimiz şer'iyeye sicil defterleri ve ihtisab defterlerindeki kayıtlar arasında tesadüf edemedik.

Böylece şer'iyeye sicil kayıtları ve diğer kaynaklardan yaptığımız araştırmalar neticesinde, Kastamonu şehrinde büyük bir ihtimalle 1700'lü yılların başlarında en az 17 cami olmalıdır. Ancak şehir yerleşiminde her bir mahallede ayrı ayrı bulunan mescitlerin tam olarak tesbiti mümkün olmamakla beraber, bunlarında muhtemel olan yaklaşık rakam tesbitini yapma imkânımız vardır. Yine incelediğimiz kaynaklar arasındaki konuyla ilgili belgeler den hareketle, önce şer'iyeye sicil defterlerinde adını gördüğümüz mescidlerin isimlerini ifade edelim: Ahî Ali Mescidi, Ak-Tekke (İbrahim-Bey) Mescidi, (ki bu mescit 1715 yılında ilave minber inşasıyla cami haline getirilmiştir.) (Güzey: 2001) Bey-Çelebi Mescidi, Cebrail Mescidi, Çevgânî Mescidi, Debbağlar Mescidi, Frenk-Şah Mescidi, Hacı-Dursun Mahallesi Mescidi, Halife Sultan Mescidi, Hamza-Ağa Mahallesi Mescidi, İbn-i Süle Mescidi, Kübcügez Mahallesi Mescidi, (Çilingirler Çarşısı'ndaki) Murat-Paşa Mescidi, Muharrem Halife Mescidi (Bugünkü Saray Camii) ve Musa-Fakih Mahallesi (Zihni-Zade) Mescidi ile şer'iyeye sicillerinde konu edinilmediği halde 1530 yılı ihtisab defterlerinde isimlerine rastladığımız: (Kankal: 2001) Alaca Mescit (Mahkeme altı mevkiinde), Alpaslan Mahallesi Mescidi, Arız Mahallesi Mescidi, Atabey-Gâzi Mescidi, Cemal-Ağa Mahallesi Mescidi, Dürüdger-Zade Mescidi, Hayruddin Mescidi, Kâbe Mescidi, Kapan Hanı Mescidi, Milan Mescidi, Muarrif Mescidi, Seremeddin Mescidi, Seydiler Mahallesi Mescidi, Şadi-Bey Mahallesi Mescidi, Türbe Mescidi ve Veled-i Bedir Mescidi olmak üzere Kastamonu'da toplam 31 tane mescit bulunduğu görülmektedir.

Bu mescidlerden Aktekte, Cebrail, Halife Sultan, Hamza-ağa, Muharrem Halife, Alaca Mescit, Alpaslan, Çevgani, Kübcügez, Debbağlar (tabaklar) mescitleri sonraki dönemlerde cami haline dönüştürülmüş olup, Çay Camii ve Cebrail Mahallesi Mescitleri zamanla tamamen yıkılarak kaybolmuş olmalarına rağmen, günümüzde aslı gibi olmamakla beraber, aynı isimlerle ve aynı yere yeniden inşa edilmişlerdir. Şamlıoğlu Çıkmazı bitişiğinde ve aslen Beytullah ölçülerinde inşâ edilmiş olan Kâbe Mes-

cidi gibi, yukarıda adı geçen diğer mescidlerden çoğu zamanla ya yıkılarak yok olmuşlar, ya da isim ve kullanım amaçları değiştiğinden unutulup gitmişlerdir.

İncelediğimiz şer'iyye sicil kayıtlarında Kastamonu'da yaşamakta olan ezici çoğunluğu Müslüman halka mahsus bu ibadethaneler yanında, sayıları birkaç yüzü geçmeyen çok az miktardaki Hıristiyanların ise Pazar günleri toplanarak ayinlerini icra edebilecekleri sadece bir kilisenin, Akkaya Nahiyesine bağlı Zımmiyân-ı Balatlar adlı mevkide bulunduğunu ve bu kilisede ibadet ettiklerini anlıyoruz. (Güzey: 2001) 28. Ekim. 1876 tarihinde hazırlanan "Talimat-ı Muvakkate" yi müteakiben yapılan ilk seçimlerle ilgili esasların 4. maddesinden de anlaşılacağı üzere bütün Osmanlı vilayetlerinde gayr-ı Müslim azınlıklar için kontenjanlar ayrıldığı ifade edilmesine rağmen, sadece Kastamonu vilayetinde iki Müslim Meclis-i Meb'usân üyesi seçme hakkının verilmesi ve bu ilk seçimin sonuçlarına göre Hacı Mustafa Bey ve Sâlim Efendi'nin Meclis-i Meb'usân üyesi olarak seçilişlerinden de Kastamonu'daki gayr-ı Müslim azınlık nüfusunun ne kadar azınlıkta olduğunu anlayabiliyoruz. (Kızıltan: 2006)

Bilindiği gibi ahi zaviyelerinin bir kısmı geçilmesi zor veya yol emniyeti az olan yerlerde tesis edilmişler ve Anadolu kervan yollarındaki güvenliğin sağlanmasında öncü olmuşlardır. (Barkan: 1935) Bu anlamda İbn-i Battuta'nın eserinde uğradığını ifade ettiği ve daha önce de temas ettiğimiz Fahrettin-Bey Zâviyesi ile Ahi Nizameddin tarafından yaptırılan zâviye dışında (Parmaksızoğlu, 56-61) Kastamonu vilayetinde mevcut zâviyeler arasında şer'iyye sicil belgelerimizdeki kayıtlarda rastladığımız zâviyelerin yer ve isimlerini şöyle sıralayabiliriz: Akkaya Nahiyesi'nde Hacı Şakir Seydi Paşa Zâviyesi, Kastamonu Ahlatcık Köyü'nde adı belirtilmeyen bir zâviye, şehir merkezinde Dayı Sultan Zâviyesi, Dede Sultan Zâviyesi, Ahî Şurbe Zâviyesi (İplikçiler Çarşısı'nda), Şeyh Şucâi Zâviyesi, Şeyh Şaban-ı Velî Tekkesi, Şehribânlar Tekkesi ve Zâviyesi, Demirli Tekkesi ve Zâviyesi, Taşpınar Tekkesi ve Zâviyesi.

Ayrıca 1530 tarihli ihtisab defterindeki kayıtlar arasında rastladığımız zâviye isimleri ise şunlardır: Âbidûn Zâviyesi, Ahî (Ece) Zâviyesi, Akdoğan Nahiyesi'nde Burak-Doğan Zâviyesi, Devrekani Kazası'nda İzzetler Köyü'ndeki Arablar Zâviyesi, Taşköprü Kazası'nda Bâdemce Zâviyesi, Börekçi-Hızır Zâviyesi, Dede Sultan Zâviyesi, Derviş-Elvan Zâviyesi, Derviş-İbrahim Zâviyesi, Azdavay'da Duâlı Seyyid Zâviyesi, İsa Deresi Zâviyesi, İsfendiyar Zâviyesi, Kara-Şeyh Zâviyesi, Kara-Yahya Zâviyesi, Kaygunca-Emre Zâviyesi, Emre Zâviyesi, Göl Kazası Yazıcı Köyü'nde Emirce Zâviyesi, Eflani Kazası'nda Güzel-Ahmed Zâviyesi, Daday Kazası Başyalak Köyü'nde Hacı-Ahmed Zâviyesi, Küre Kazası'nda Kurt-Şeyh Zâviyesi, Şeyh-Lala Zâviyesi, Pîrî-Paşa Zâviyesi, Sultan-Emre Zâviyesi, Şadi-Bey Zâviyesi, Hacı-Murad Zâviyesi, Halife Zâviyesi, Hasan-Şeyh Zâviyesi, Hamid-Şeyh Zâviyesi, Budakbükü Köyü'nde Hüseyin-Dede Zâviyesi, İbrahimbey b. İsfendiyarbey Zâviyesi, İlyasbey Köyü'nde Veled-i Alagöz Zâviyesi, Araç Kazası Abdal Zâviyesi, Şehriman Köyü Zâviyesi, Şeref Zâviyesi, Mevlâna Şemseddin Şeyh-Ahmed Zâviyesi, Şeyh-Bali Zâviyesi, Şeyh-Bostan Zâviyesi, Şeyh-Caca Zâviyesi, Şeyh Davud Zâviyesi, Şeyh-Şirin Zâviyesi, Şeyh-Şuca' Zâviyesi, Şeyh-Velî Zâviyesi, Yurtca Zâviyesi, Yalınca

Zâviyesi, Gören Zâviyesi adıyla Kastamonu ve çevresinde 50'nin üzerinde zâviye bulunduğunu, şehir merkezinde ayrıca Yakubağa, İbrahimbeğ b. İsfendiyarbeğ ve Tekke İmaretlerinde de ihtiyaç sahiplerine daimi surette yemek yedirildiğini söyleyebiliriz.

2. İlim Hayatı ve Medreseler

XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'ya yerleşen Türk Toplumunun, önceleri bu topraklar üzerinde meskûn olan diğer toplumlarla uzlaşabilme, aynı zamanda kendi insanını da eğitip verimli bir hale dönüştürerek güçlü bir devlet olabilmeye yollarını arama mecburiyeti vardı. Şüphesiz bunu sağlamanın en kestirme yolu ise eğitim kurumlarından geçiyordu. Bu düşüncelerle mutlu ve başarılı bir geleceğe yönelik çabalar içinde olan önder şahsiyetlerin, başlangıçta yerleşim yerleri çevresindeki yüksek ve ıssız mahallerde ihdâs ettikleri tekke ve zâviyelerle bu yöndeki faaliyetlerine başlayan ecdadımızın, müteakiben Anadolu'da kurduğunu bildiğimiz en eski medrese, temelindeki bir kitabe H.589/M.1193 tarihi bulunan Kayseri'deki bir medresedir. (Cahen: 1979) Bununla beraber Anadolu'da ilk kurulan medresenin bu medrese olduğunu söyleyemeyiz. Nizamiye Medreseleri'nin devamı şeklinde daha önceleri Anadolu'nun doğu ve güneydoğu kesimlerindeki önemli şehirlerde birden çok medresenin bulunduğu bilinmektedir. (Çetin: 1990), Bu medreselerde Ali Kuşçu ve Kemaleddin Hasan'ın eserlerinden "Hesap"; İbn-i Kemal, Kınalı-zade ve Molla Fenâri'nin eserlerinden "İlm-i Hikmet, Tarih, Mantık"; Taftazânî, Cürcânî ve Molla Hüsrev'in eserlerinden "Belâğat, Kelâm, Fıkıh, Usûl-ü fıkıh"; Devvânî, Nesefî ve yine Taftazânînin eserlerinden "Akâid"; İbnü'l-Esîr, İbn-i Mübârek ve Askalânî'nin eserlerinden "Hadis ve Usûl-ü Hadis" ile Zemahşeri ve Beyzâvi'nin eserlerinden "Tefsir" gibi ilimler okutulurdu (Uzunçarşılı: 1988).

Orhan Bey zamanında İznik'te kurdukları ilk medrese ile ecdadımız, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de Anadolu'daki Türk Kültürü'nün önemli temel taşlarından yenilerinin temelini ard arda atmaya devam etmişlerdir. Bu medrese H.731/M.1330 da Gazi Orhan Bey tarafından, o tarihte küçük beyliğin merkezi olan İznik'de yapılmış ve buraya ilk müderris olarak da Türk âlim ve mütefekkirlerinden Şerefüddin Dâvûd-ı Kayserî tayin edilmiştir. Kayserili Dâvûd büyük mutasavvıf Şeyh Muhyiddin-i Arabî'nin üvey oğlu Şeyh Sadreddin-i Konevî'nin halifelerinden, tefsir sahibi ve Muhyiddin-i Arabî'nin Fusûsü'l-hikem'ini şerh eden Kemaleddin Abdürrezzak Kâşî'nin (vefatı H.730/M.1330) halifesi olup yüksek tahsilini Mısır'da yapmıştır.

Orhan Gazi 6 Nisan 1326 tarihinde Bursa'yı aldıktan sonra beylik merkezini İznik'ten Bursa'ya naklederek, burada da mevkii itibariyle halk arasında Manastır Medresesi diye meşhur olan medresesini inşa etmiştir. Bundan sonra Osmanlı vezir ve beylerbeyileri ile diğer ümeranın zapt edilen yerlerde cami, medrese, mektep, imaret ve sair tesislerini görmekteyiz. İşte bu suretle az zamanda böylesi ilmi, ictimâî müesseselerle şehir ve kasabalara İslâm damgası vurularak Türk Yurdu îmar edilmiştir (Uzunçarşılı: 1988).

İçinde bulunduğu şartlar ne kadar ağır olursa olsun Ecdadımız ilme büyük bir önem vermiştir ki bu durum batı dünyasının karanlıklar çağını yaşadığı 9 ile 16. yüzyıllar arasına vurmuş olduğu Medeniyet mühründen açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Kastamonu, ekonomisinde sahip olduğu toprak değerleri yanında, insanını imkânsızlık ve bazı olumsuzluklar sebebiyle aynı paralelde zenginleştirememiş ve maalesef ihtisasa yönelik alt yapıyı bir türlü oluşturamaması yüzünden, hemen hatırlayiverceğimiz Taşköprülü-zade gibi pek çok değerinin başka beldelere göç etmesini engellemiştir.

Kastamonu'da da Medrese adı verilen bu eğitim ve öğretim yuvalarında yüzlerce yıl öncesinde "Ceva- hirü'l-esdâf" isimli satır arası tefsirin müellifi, aslen Buhara'lı olan ama hâlen Kastamonu'da medfun Müfessir Alâeddin efendi, Abdülfettah-ı Veli, Tosyalı Tefsiri Mustafa efendi ve yukarıda da bahsettiğimiz Taşköprülü-zade Efendi gibi çok sayıda ilim ve irfan erbabı yetişip, Anadolu'ya dağılmışlardır. Ayrıca Candaroğulları devrinden itibaren bu ilim yuvalarında yetişen mümtaz şahsiyetler tarafından din ve dünya ilimlerine dair sayısız eser telif edilmiştir (Abdulkadiroğlu: 1988).

Şemseddin Sami'nin Kâmûsu'l-A'lâm adlı eserindeki "Kastamonu" maddesindeki kayıt (Şemseddin: 1306) 1634 haneli Kastamonu şehir merkezinde 17 medrese, çok sayıda sıbyan mektebi, san'at mektepleri, 10 adet ilk mektep, Dârü'l-muallimin, rüşdiye ve İdâdiy-i Mülkiyeler yanında, 4 adet kütüphane ve yine işlevini yitirmediği dönemler için bir eğitim yuvası olarak düşünöbileceğimiz 12 adet tekkenin bulunduğundan bahsetmektedir.

Merhum İhsan Ozanoğlu'nun verdiği malûmata göre (Ozanoğlu: 1952) Kastamonu Şer'iyye Sicillerinden tespit edilen genel bir bilgi olarak, M. 1085 yılından sonra Sadece Kastamonu şehrinin merkezinde 27 adet medrese açılmıştır. Bunlar arasında 220 talebesi olanlar bile mevcuttur. Ozanoğlu kendi ifadesine göre ilçe ve köyler hariç, Kastamonu merkezinde tespit edebildiği Medreseleri iki ayrı grupta toplamıştır (Güzey: 1994).

Büyük ölçüde bu eserdeki açıklamalardan yararlanılarak Kastamonu'da Osmanlı döneminde mevcut medreseler hakkında şu kısa bilgileri verebiliriz.

Türk tarihine mal olmuş çok değerli âlimlerle, devlet adamları yetiştirmiş olan bu medreselerin mevcudiyeti ve ihdâsı açısından vilayet olarak Kastamonu da ilkler arasında sayılabilir. Zira M. 1242 yılında Selçuklu Atabeylerinden Cemaleddin Feruh Abdullah tarafından Çankırı'da yaptırılan Cemaleddin Medresesi, Anadolu'da kurulan en eski medreseler arasında kabul edilir (Yardım: 1997) Aynı tarihlerde, yani 1200'lü yılların ilk yarısında Kastamonu beyi olan Çobanoğlu Hüsameddin Bey'in burada Atabey Medresesi adıyla yaptırdığı medresenin binası halen ayaktadır. Yine aynı yüzyılın ikinci yarısında Taşköprü ilçesinde yaptırılan Muzaffereddin Medresesi'nin tarihi de bunlara yakındır.

Atabey Medresesi ile başlayan ilmi müesseseler, bundan sonra her dönemde artarak devam etmiş ve hem İslâm diyarından meşhur ilim adamları bu medreselerde ders verirken, hem de aynı medreselerde sonraki dönemlerin büyük ilim adamları yetişmiştir.

Genelde incelediğimiz şer’iyye sicil kayıtlarından elde ettiğimiz bilgilere göre sadece Kastamonu merkezinde 27 tane medrese bulunmaktaydı. Bunlar arasında 220 talebesi olanlar dahi vardı. (Merhum Ozanoğlu, Kastamonu Kütüğü adlı eserinde 58. sayfada da aynı kanaatini ifade etmektedir).

1. Bizzat Görüp, Tanıdığı Medreseler

1.1. Küpcüğez Mahallesi’ndeki Medreseler

1.1.1 Dârü’l-Kurrâ Medresesi: Ozanoğlu’nun bizzat görüp tanıdığı medreseler arasında adından bahsettiği bu eğitim kurumu, bugünkü müze binası bitişiğindeki bahçe içinde bulunuyordu. Halaçlı Köyü doğumlu Kara Mustafa Paşa tarafından yaptırılmış olan bu medrese, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olmalıdır. Maalesef bu medresenin 1950’li yıllardan önce harap olup kaybolması sonrası, yıkılan binanın yerine bir açık hava sineması kurulmuş ve nihayet burası da 1970’li yıllarda bir Kadir gecesinde çıkan yangınla kül olup gitmiştir. Şu anda medresenin yeri boş bir alan halindedir.

1.1.2 Dârü’l-Hadîs Medresesi: Hakkında bir malumat elde edilemedi.

1.1.3. Mahmûdiye (şadırvan altı) Medresesi: bugünkü Nasrullah Şadırvanı civarında, Nasrullah Kadı tarafından yaptırılan bu medrese (Gökoğlu: 1952), son dönemlerde Kastamonu’nun tanınmış ve en yaşlı simalarından merhum Hasip Yılanlıoğlu’nun ifadelerine göre yakın dönemlerdeki bir müderrisinin adına izafeten “Dabanalıoğlu Medresesi” adıyla da anılmıştır. Son devirlerde müderrisliğini Kırkbeş-zade’nin yaptığı söylenen bu medrese, bugünkü adalet çarşısı mevkiinde bulunuyor olmalıdır.

1.2. Cebrail Mahallesi’ndeki Medreseler

1.2.1. Fevziye Medresesi: Gökoğlu’nun ifadelerine göre Maşat (şüphesiz bu kelime “meşhed=şehitlik” kelimesinin sonraki dönemlerde halk ağzıyla galat olarak ifade edilir) yakası olarak anılan bir mevkide, Hacı Tahir Ağa adlı biri tarafından yaptırılmıştır (Gökoğlu: 1952).

1.2.2. İsmailbey Medresesi: Bugünkü İsmail-Bey Mahallesinde Candaroğulları dönemine ait ayakta kalabilen ender eserlerden biridir. Sonradan konulduğu tespit edilen kitabesinden H.880/M.1475 de yapıldığı ifade ediliyor ise de vakfiyesinden, İsmail-Bey tarafından daha önce inşa ettirildiği anlaşılmaktadır. Avlusunun kenarlarına düzenli biçimde yerleştirilmiş, eşit büyüklükte ve hepsinde birer ocak bulunan 10 tane odası mevcuttur. Kible tarafında ise daha özenle yapılaş, üzerinde 8 köşeli kasnağı bulunan kubbe ile örtülü dershanesi yer almaktadır. Kubbesinin üzeri ayrıca kire-

mitlerle kapatılmıştır. Tamamı ortadaki avluya açılan oda kapılarının üzerinde boydan boya revaklar bulunmaktadır. Başlı başına mimarî bir abide olan medrese, kültür tarihimize de vazegeçilmez bir yere sahiptir. Kendisi de kudretli bir âlim olan İsmail-Bey, medrese için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamış, İslâm dünyasında şöhret olmuş bütün âlimleri etrafında toplayarak kendilerine sınırsız bir çalışma ortamı sağlamıştır. XV. yüzyılda meşhur olan hiçbir âlim yoktur ki, İsmail-Bey'in bu ilim müessesesine uğramamış olsun. Hatta bu âlimler arasında, Fatih Sultan Mehmet'in birkaç misli ücret teklifini içeren İstanbul'a davetini kabul etmeyip, İsmail-Bey'in yanında kalmayı tercih edenler vardır (Taşköprülü-zade: 1985).

Abdülkadiroğlu bu medrese hakkında; “beylik döneminde bilhassa kendisinde âlim olan İsmail-bey zamanı, sultanın ilim adamları ve şairleri himayesi, onlara yüksek mevki ve tahsisat bağlaması dolayısıyla Anadolu Beylikleri'nin kültür cihetinden en yüksek devridir. İsmail-Bey, Kastamonu'da mühim bir ilim merkezi kurmuş, medresesini yüksek âlim Niksar'lı Muhyiddin için yaptırmıştır. Riyâziyât âlimi Fethullah Şirvani, mütefekkir Seyyid Ali Acemi, Tabib Sinop'lu Halil Bin Mü'min ve Ömer bin Ahmed, Tabib ve Edip Kemaleddin, Sinop'lu Edip ve Şair Mehmed, Kastamonu'lu Edip ve Şair Turâbi, Senâi, Hâkî, Acem Hâmidi bu ilim merkezinde ve saray etrafında bulunan zevattandır.” dedikten sonra o dönemde yazılan 10 adet ilmi eserin adını vermektedir (Abdülkadiroğlu: 1987).

1.2.3. Kuyu-Dibi Medresesi: Sıdkıyye Medresesi olarak tanınan bu medrese, bugünkü Tabaklar Camii'nin yerinde bulunuyordu. Merhum Hasip Yılanlıoğlu'nun anlatımlarına göre, medrese harap bir halde iken yerine bugünkü Tabaklar Camii inşa edilmiştir. Vakfiyesine göre medresenin yapılış tarihi H.1294/M.1877 olup, vâkıfı olan Hacıbiyık-zade Sadık Efendi iki katlı ve ahşap olan bu binaya 16 oda, bir kütüphane, bir dersane, bir çamaşırhane ve bir miktar bahçesi olan medreseye, yakınında bulunan bir fırın ile bir ahır, bir kahvehane, Terziler Çarşısı'nda bulunan bir kunduracı dükkânını da vakfetmiştir.

Vakfiyenin şartlar bölümünde, adı geçen dükkânları kiraya verilirken gelirinin 1/3'ini tamir ve yakacak masrafına ayrılması, bundan artan kısmın öğrencilere dağıtılması; kalan 1/3' lük kısmın medresenin bânisi ve müderrisi olan Sadık Efendi'nin tasarrufuna bırakılması şartı konulmuştur. Vâkıf, kendisinden sonrası içinde, “âkibet kitâb-ı irciî emri sem'i âcizânemegüş; ve sekâhüm rabbühüm şerâben tahûran şerbeti nüş ettiğimde” diyerek, vefatından sonra takip edilecek usûlü beyan etmiş ve Kur'an-ı Kerim Bakara Süresi 181. Ayetteki (**femen beddelehü ba'de mâ semiahû. Feinnemâ ismuhü allelezhine yubeddilûneh. İnnellâhe semîun alîm**) “kim, işittikten sonra onu ‘vasiyeti’ değiştirirse, günahı onu değiştirenlerin boynunadır. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.” İfadelerini kaydederek vakfiyesini tamamlamıştır (Medrese ile ilgili 1294 tarihli vakfiye, Vakıflar Gelen Müdürlüğü arşivinin 595 no'lu defterinin 5. sayfa, 5. sırasında kayıtlıdır.).

1.2.4. Sofu-Hoca Medresesi: İsmi dışında bir bilgiye ulaşılamadı.

1.3. Nasrullah Camii Civarındaki Medreseler

1.3.1. Tefvikiye Medresesi: Nasrullah Camii'nin kuzeydoğu köşesine bitişik olan bu medreseyi XIX. yüzyılın ilk yarısında Hatip Efendi-zade Tefvik Efendi yaptırmış olmalıdır. Bir süre 1960'lı yılların sonuna kadar müftülük hizmet binası olarak kullanılmış olup, ardından İl Turizm Müdürlüğü olarak ta hizmet vermiştir. Hâlen Vakıflar Bölge Müdürlüğü hizmet binası olarak kullanılmaktadır. (VGM)

1.3.2. Bayraklı Medresesi: Bu medrese hakkında bir bilgi elde edilememiştir. Merdiyye Medresesinin bu isimle de anılması muhtemeldir.

1.3.3. Münire Medresesi: Nasrullah Camii'nin güneybatı köşesinden başlayıp tüm kible boyunca devam eden bu bina çoğu kayıtlarda Bayraklı Medresesi olarak ta zikredilmektedir. Tefvikiye Medresesi'yle aynı tarihlerde faaliyet gösteren (L) tipindeki bu medrese binası, doğu köşesindeki Nûmaniye Medresesi ile bitişerek (U) şeklinde bir görünüm arz eder. Son dönemlerde yapılan restorasyonlar neticesinde ders-hane binası tahrip olarak, ortadan kalkmıştır. Bina halen Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne tescillidir (Çifçi: 2006).

1.3.4. Merdiyye Medresesi: Bu medrese hakkında da bir bilgi elde edilememiş olup, bunun da Bayraklı Medresesi ile aynı medrese olduğu konusunda rivayetler vardır.

1.3.5. Nûmaniye Medresesi: Münire Medresesi'nin doğu kesimde ve Nasrullah Camii'nin güneydoğu köşesinde dir. (Çifçi, 2006) Banisi, Ceceli-zade İbrahim Nuretin Efendi tarafından M.1688 yılında inşa ettirildiği merhun Ozanoğlu'nun tespitlerinden anlaşılmaktadır. Bu zatın halen İsmailbey Medresesi civarındaki hazirede bulunan kabirlerden birinde medfun olduğu sanılmaktadır. (Ozanoğlu: 1952, Yazar: 1341)

Medresenin mevcut adı, 1834 yılında müderrisi olduğu bilinen Kâdirî veya Nakşibendî Şeyhi Hoca Numan Efendi'den gelmektedir. (Zühdi, 1318) Son zamanlara kadar Vakıflar Öğrenci Yurdu'nun mutfak ve yemek salonu olarak kullanılmaktaydı. Uygulanan bir restorasyon sonucu tarihi eşya ticareti yapan esnafa dükkân olarak kiralanmıştır.

1.3.6. Şükrü Bey Medresesi: Nasrullah Kadı tarafından Nasrullah Camii yanındaki eski Müftülük binası yerinde yaptırılan bu medrese (Çifçi: 2006) Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtlarında mevcut olup, istinat mahkemesi azalarından Şemsi-zade İbrahim Efendi oğlu Mehmet Şükrü Bey'in medrese adına vakfettiği akaretler yüzünden, Şükrü Bey Medresesi olarak anılmaya başlanmıştır (VGM).

Bir ara camiin doğu bitişiğindeki binası yıkılarak, maalesef tuvalet olarak yıllarca kullanılmış ve nihayet 1993 yılı sonlarından itibaren yıkılan binanın yeri yeşil saha hâline dönüştürülmüştür.

1.3.7. Kuyulu Medrese: Bu iki Medrese 1687 tarihli Şer'iyye Sicil kayıtlarımız-

da da aynı isimle mevcuttur (Güzey: 2001).

1.3.8. Nasrullah Medresesi: Bu iki Medrese 1687 tarihli Şer'iyye Sicil kayıtlarımızda da aynı isimle mevcuttur (Güzey: 2001).

1.4. Topçuoğlu Mevkiindeki Medreseler

1.4.1. Semhiyye Medresesi: Bânisinin müfessir Alaaddin Efendi Türbesinde medfun bulunan Müderris Ali Senâi Efendi olduğu bilinen Topçuoğlu Camii civarındaki bu medresenin, eski adı Senâiyye Medresesi olup sonradan bu isimle tanındığı rivayet edilmektedir (Gökoğlu: 1952).

1.4.2. Ziyaiyye Medresesi: Hacı Hafız Ahmed Ziyaeddin Efendi tarafından Topçuoğlu Camii yanında olan ve son zamanlara kadar viran halde iken, hiç değilse aslına uygun biçimde bir öğrenci yurdu olarak kullanılan bu medrese yakın tarihte restore edilmiştir

1.4.3. Evliya Efendi Medresesi: Hacı Evliya tarafından yaptırılan ve Kendir Hanının hemen yanındaki eski Belediye binası yerinde mevcut olan bu medresede, yine Ozanoğlu'na göre Cumhuriyetimizin kuruluş dönemi öncesindeki mümtaz isimlerden "Sırtlı Hoca" adıyla tanınan ilim adamımız Ali Efendi'nin müderrislik yaptığı bilinmektedir

1.5. Mahkeme-altı Mevkiindeki Medreseler

1.5.1. Enîsiyye Medresesi: Bu medreseyi aynı zamanda valilik binasını da yaptıran Enis Paşa, Ağa İmaretî aşağısında inşa ettirmiştir.

1.5.2. Dursun Efendi Medresesi: Kastamonu'nun ilim adamlarından Dursun Efendi tarafından 1904 yılında ahşap ve 16 oda olarak yaptırılan bu bina, Vakıflar İdaresi tarafından Baki Tümtürk isimli bir şahsa 1952 yılından önce satılmıştır (Gökoğlu: 1952). Bazı kaynaklar bu medresenin Enîsiyye Medresesi'yle aynı medrese olduğunu ifade etmekle beraber, merhum Ozanoğlu ayrı bir medrese olduğunu belirtmektedir.

1.6. Bugünkü Gazipaşa İlköğretim Okulu Yerindeki Medrese

1.6.1. Namazgâh Medresesi: Abdülbaki-zade Hacı Süleymanoğlu Hacı Mehmet Efendi tarafından 1868 yılında yaptırılan (Yazar: 1341, Gökoğlu: 1952) bu medrese hakkında Âmâ-zade Osman Efendi'nin müderrislik yaptığından başka bir bilgiye sahip değiliz. Halen Gazipaşa İlköğretim Okulu'nun bulunduğu bu mahalde ayrıca Kastamonu ahalisinin topluca Cuma Namazlarını eda ettikleri ve Cenaze Namazı kıldıkları bir musalla bulunduğu dair görgü şahitleri vardır (Çifçi: 2006).

1.7. Atabey Mahallesi Kefeli Yokuşu'ndaki Medrese

1.7.1. Yakub Ağa Medresesi: H.954/M.1547 yılında Kânûni Sultan Süleyman'ın hazinedarı Abdurrahman oğlu Yakub Ağa'nın inşa ettirdiği Kefeli Yokuşu'ndaki kül-

liye dâhilinde, geniş bir alan içerisine şehre hâkim bir nokta üzerine inşa edilmiş ilim yuvasından geride herhangi bir iz kalmamakla beraber, Mehmet Behçet Yazar'ın ifadelerine göre bu medresenin müderrisine sarf edilmek üzere günde 29 akçe, talebesine de günde 7 akçe ve ayrıca camide güzel sesli, güzel sözlü, güzel ahlaklı bir vaizin Cuma günleri hitabette bulunması halinde günde 5 akçe, imam ve hatibi için günde 6 akçe, müezzin ve salâhânı için günde 3 akçe tahsisat ayrılmıştır. (Yazar: 1341) Merhum Ozan oğlu, Allâme Efendi'nin müderrislik yaptığı bu medresenin Kırım'da vakfiyesinin bulunduğundan da bahsetmek- tedir.

2. Şahit Olmayıp Duyduğu Medreseler

2.1. Abdülbâki Efendi Medresesi: Behçet ve Gökoğlu bu medresenin namazgâh medresesiyle aynı medrese olduğunu ima ederken, (Yazar: 1341, Gökoğlu: 1952) Ozanoğlu ise bu medresenin Namazgâh Medresesi'nin batı bölümünde bulunduğunu ifade etmektedir. Namazgâh Medresesinin batı bölümündeki Abdülbâki Efendi Medresesi ve Atabey-Gazi Medresesi (bu medresenin kitabesinden 1273–1274 tarihleri arasında Atabey tarafından yaptırılan camiin vakıflarından olup, bugünkü Atabey İlköğretim Okulu'nun yerinde bulunuyordu. Medrese H. 930/ M. 1523 yılında harap bir hale geldiği için, müderrislerinden Kastamonulu Mevlâna Cafer Efendi tarafından ahşap olarak yeniden yaptırılmış, 1703 tarihinde de bir tamir geçiren bu medrese 1906 da ise Evkaf İdaresi tarafından yıktırılarak, yerine yeni bir medrese yapılmıştır.) (Güzey: 2001).

2.2. Atabey-gazi Medresesi: Abdülkerim Abdulkadiroğlu'nun tespitine göre Hüsameddin Çoban Bey tarafından 1250 yılında, bugünkü Atabey İlköğretim Okulu'nun bulunduğu yerde yaptırılmıştır. (Abdülkadiroğlu: 1987) Her ne kadar cami kapısı üzerinde bulunan kitabede 672 (1273) tarihine rastlasak ta bu kitabe muhtemelen tamir kitabesi olabilir. (Kankal: 2001) İncelediğimiz şer'iyye sicil belgelerindeki bir kayda göre Kırım'da vakfiyesinin olduğundan bahsedilen bu medresede, büyük dedelerim Keleş-oğlu Hüseyin Efendi ve kardeşi Muhammed Rıza Efendi müderrislik yapmışlardır. Buna ilaveten yine aynı mahalde, şimdiki İnönü Polis Karakolu yerinde Muzaferreddin Yavlak Aslan tarafından yaptırıldığı sanılan Rum-sındı Medresesi'nden de bahsedilmesi gerekmektedir. Bu medrese, 1273–74 tarihinde yapıldığı kitabesinden anlaşılan Atabey Camii'nin vakıflarından olup, 1703 yılında harap bir hale gelişiyüzünden tamire alındığından daha öncede bahsetmiştik. 1906 yılında iyice perişan duruma gelen bu medrese evkaf idaresi tarafından yıktırılarak, yerine yeni bir medrese inşa edilmiş ve bu bina Cumhuriyet Dönemi'nde 1970'li yıllara kadar, başlangıçta Rumsındı; sonraları ise Atabey İlkokulu olarak hizmet vermeye devam ettikten sonra yıktırılarak, yerine bugünkü İnönü Karakolu ve lojmanları inşa edilmiştir. (Güzey: 2001).

2.3. Çay Medresesi: Kastamonu'nun en eski ilim yuvalarından biri olduğunu incelediğimiz şer'iyye sicil belgeleri arasında adı geçmesinden anladığımız bu medrese, bugünkü Çay Camii civarında olmalıdır (Güzey: 2001).

2.4. İsfendiyar-bey Medresesi : Yine incelediğimiz dönemle ilgili şer'iyeye sicillerindeki vakıf kayıtları arasında ismine tesadüf ettiğimiz (Güzey: 2001, Çifçi: 2006) bu medrese, Gökoğlu'nun tespitlerine göre 1439 yılında Candaroğlu İsmail Bey tarafından bugünkü Pancar Kooperatifi binasının yerinde yaptırılmış olup, son devirlerdeki bir müderrisine izafeten Çörekçi-zade Medresesi olarak da tanınmaktadır.

2.5. Yılanlı Medresesi : Sicil belgelerimiz arasındaki kayıtlarda adından medrese olarak bahsedilmekle birlikte, Yılanlı Dergâhı'nın daha çok bir tekke ve zâviye olarak hafızalarda kaldığı bilinmektedir.

2.6. Aktekke Medresesi : Ozanoğlu ve Yılanlıoğlu'nun verdiği bu isim dışında bir bilgiye ulaşılamadı.

2.7. Cedîd Medresesi : Ozanoğlu ve Yılanlıoğlu'nun verdiği bu isim dışında bir bilgiye ulaşılamadı..

2.8. Gökdere Medresesi : Ozanoğlu ve Yılanlıoğlu'nun verdiği bu isim dışında bir bilgiye ulaşılamadı.

2.9. Koyunlu Medresesi : Ozanoğlu ve Yılanlıoğlu'nun verdiği bu isim dışında bir bilgiye ulaşılamadı.

2.10. Honsalar Medresesi : İsmi dışında bir bilgiye ulaşılamadı (Güzey: 2001).

Ozanoğlu'nun konu etmediği bu medrese, Kastamonu'da son devirde yetişen en büyük ilim ve gönül adamlarından merhum Mehmet Feyzi Efendi ile yine tanınmış simalarından merhum Hasip Yılanlıoğlu'nun ifadelerine göre, Kuyu-dibi Mevkii'nde bugünkü Halıcılar Ticarethanesi yerinde bulunmaktaydı.

2.11. Diğer Medreseler: Kastamonu Şehri'nde yukarıda belirtilen medreselerin dışında bazı medreselerin daha bulunduğu bilinmektedir. Bu medreseleri şöyle sıralayabiliriz;

Kırk-çeşme Mahallesi'nde Seyyid Ahmed Siyahî Hazretleri'nin türbesinin de bulunduğu mevkide mevcut, aslen kütüphane olarak kullanılmış, aynı zamanda medrese görevini de ifa etmiş Halidiye (Kuyulu) Medresesi;

1530 tarihli Kastamonu Muhasebe Defterinde adına tesadüf ettiğimiz Efendi Medresesi, İbrahim Paşa Medresesi, Nasrullah Çelebi Medresesi, Mevlânâ Muhyiddin Medresesi, Muarrif Medresesi, Veled-i Kancı Medresesi, Milan Medresesi, Mana Medresesi ile;

Göl Kazasında Karabulut Köyü Medresesi ve Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri II, M.1530, s. 114–115, 118–119 ve 123'te Merkez Subaşı Köyü'nde olduğu kaydına rastlanılan Toygar Murad Medresesi, Muzafferiye Medresesi (Uzunçarşılı: 1988).

2.11.5. Bugünkü Adalet Çarşısında müderrisliğini Kırkbeş-zade'nin yaptığı

Tabanali-zade Müfti Abdullah Efendi Medresesi adıyla iki ayrı medreseyi bizzat kendisinin müşahede ettiğine dair bilgi Kastamonu'nun 20. yüzyıldaki mümtaz simalarından merhum Hasip Yılanlıoğlu tarafından ifade edilmiştir.).

Şer'iyeye Sicilleri başta olmak üzere çeşitli kaynaklar ve ileri yaşta müşahitlerle yüz-yüze yapılan görüşmeler sonunda tesbit edebildiğimiz çok sayıdaki medrese o günün şartlarında Dârü'l-fünûn diyebileceğimiz bugünkü üniversitelerimizin yerine işlev gören (Pakalın: 1993) eğitim ve öğretim yuvalarıydı.

Görüldüğü gibi Kastamonu'da o dönemin üniversitesi konumunda (Pakalın:1993) 40'tan fazla eğitim kurumu mevcuttu. Bu ilim yuvalarıyla ilgili tespit edebildiğimiz isimlerinden bazıları, belki de değişik dönemlerde kullanılan farklı ifadelerinden dolayı medreselerin daha düşük rakamlarda olması ihtimalini ortaya çıkarmakla beraber, yine de incelediğimiz dönemde Kastamonu'daki medrese sayısının 20'nin çok üzerinde olduğunu rahatlıkla söyleyememiz mümkündür.

3. Sonuç

Semer kand camiinde öğretim görevini sürdüren önemli Türk matematikçisi Mahmud ile Karaman Zincirli Medresede görev yapan filozof Molla Cemaleddin Aksarayî gibi büyük Türk âlimlerinin ibadethane ve medrese görevini aynı anda icra eden eğitim kurumlarından yetiştiği bilinmektedir (Hammer: 1990). Orhan Gazinin İznik'i fethinden itibaren sonraki dönemlerde ise bu camilerin çoğunlukla hemen yanı başında (Köprülü: 1999) inşa edilen bir medrese ile durum daha sistemli hale dönüştürülmüştür.

Bu yerleşim anlayışıyla cami etrafında şekillenen yeni ve yakın çağlardaki Kastamonu Sancağı nüfusunun 1582 tahrir kayıtlarına göre 43 mahallede 12–13.000 (Kankal: 2001), XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde ise 51 mahallede 20–25.000 civarında olduğu (Güzey: 2001) söylenebilir. Bu nüfusun %2–3 kadarının Gayr-ı Müslim azınlıklar olduğundan ve XIX. yüzyıla kadar bu azınlıklara ait şehir merkezinde bir kilisenin bulunmadığından yola çıkarak, Müslüman teb'a için 45 civarında cami ve mescidin bulunduğu, yukarıda "Anadolu'daki ilk Türk iskânı dönemlerinden beri (kısmen günümüzde de) mahalleler oluşturulurken, önceden inşa edilen bir cami çevresinde yerleşim düzenine yönelik faaliyet geliştirilmeye çalışılmıştır" şeklindeki beyanımızı teyit etmektedir.

Ayrıca en azından isimlerini tespit edebildiğimiz 40 civarındaki medresesi ile Kastamonu şehrinin yörede orta derecede bir ilim merkezi olduğu kanaatini bizde uyardırmaktadır. Daha ileri seviyede eğitim almak isteyenlerin ise, İstanbul ve Bursa gibi daha büyük iki merkeze yöneldikleri de bir gerçektir.

4. Kaynaklar

1. GÜZEY A. R. (1994), Kastamonu 411/1 No'lu Şer'iyeye Sicili (1687–1689), s.188–201, Ankara.
2. KANKAL A. (2001), "Fetihten XVI. Yüzyılın Sonuna Kadar Kastamonu Şehrinde İskân ve Nüfusa Dair Genel Gözlemler", s. 89–120, *Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu (21–23 Mayıs 2000 Kastamonu) Bildirileri*, Kastamonu.
3. KIZILTAN Y. (2006), Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 26, S.I, s.263–265, Ankara.
4. BARKAN Ö. L. (1935), Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I, İstîlâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri, Zâviyeler, s.301, Ankara.
5. PARMAKSIZOĞLU İ. (1981), İbn-i Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1000 Temel Eser Dizisi, s.56–61, Ankara.
6. CAHEN C. (1979), Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, Terc. Yıldız MORAN, s. 246, İstanbul.
7. ÇETİN O (1990), Anadolu'da İslamiyetin Yayılışı, Marifet Yayınları, s. 213–220, İstanbul.
8. UZUNÇARŞILI İ. H. (1988), Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, III. Baskı, TTK, s.1–2, 20–23, 674, Ankara.
9. ABDULKADİROĞLU A. (1988), Candaroğlu İsmail Bey ve Hulviyat-ı Sultani adlı Eseri Üzerine Notlar, s. 38–54, Kastamonu.
10. ŞEMSEDDİN S. (1306), Kâmûsu'l-A'lâm, c.V. İstanbul.
11. OZANOĞLU İ. (1952), Kastamonu Kütüğü, s. 34–68, İstanbul.
12. YARDIM A.(1997), TDVİA, C. 8, Dâru'l Hadîs maddesi. s. 529–530, İstanbul.
13. GÖKOĞLU A., (1952), Paflagonia, s. 345, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu.
14. TAŞKÖPRÜLÜZADE İsamüddin Ahmed Efendi, eş-Şakayık-ı Nûmâniyye, (1985), nşr. A.Suphi Furat, s. 140–141, İstanbul.
15. ÇİFÇİ F. (2006), Kastamonu Camileri Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler, s. 30, 262, 269, Kastamonu.
16. YAZAR M. B. (1341), Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi, s. 105, İstanbul.
17. ZÜHDÎ M. (1318), (Mekteb-i Hukûk-ı Şâhâne mezunlarından), Tahassür, s. 27, İstanbul.
18. PAKALIN, M. Z. (1971), Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. C. II. s.436, İstanbul.
19. HAMMER, J. V.,(1990) Osmanlı Tarihi, C. I, s. 30, Öğretmen Kitapları Dizisi 179, MEB Yayınları, İstanbul.
20. KÖPRÜLÜ M. F. (1999), Osmanlı Devletinin Kuruluşu, s. 65, TTK Yay., VIII. Dizi, 6. Baskı, Ankara.
21. Vakıflar Dergisi (1935), S.2, s. 301, İstanbul
22. Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu, Tebliğler (19–21 Ekim 1988), Kastamonu, Ayyıldız Mat. Ankara.
23. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, defter no:595, s. 5, defter no: 604, s.129, defter no: 606, s. 255, Ankara.
24. 238 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, TCBD, Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivleri Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 20, Ankara, 1990, s. 114, 115, 118, 119 ve 123.